

Лекція 2. Технологія розробки соціального проекту

План

1. Життєвий цикл проекту
2. Принципи та види соціальної діагностики
3. Вимоги до формулювання мети і завдань проекту
4. Фінансове забезпечення проекту
5. Загальна логіка соціального проекту
6. Текстове оформлення проекту

Основні поняття: *життєвий цикл проекту, соціальна діагностика, діагностичний інструментарій, мета проекту, бюджет проекту, проектна пропозиція, аплікаційна форма, критерії відбору проекту.*

1. Життєвий цикл проекту

Щоб забезпечити створення та реалізацію соціального проекту в соціально-педагогічній діяльності, необхідно виконати комплекс робіт: інформаційних, аналітичних, організаційних, правових, фінансових, кадрових, матеріально-технічних, експертних, прогнозних тощо.

Все це має місце в „**життєвому циклі проекту**” (проектний цикл) – періоді часу з моменту його появи до остаточної реалізації. У такому сенсі проектний цикл являє собою схему або алгоритм, за допомогою якого відбувається встановлення певної послідовності дій при розробці та впровадженні проекту. Життєвий цикл проекту можна розділити на **мікроцикли**:

- аналіз ситуації;
- розроблення концепції проекту;
- планування проекту;
- його реалізація;
- корекція проекту по підсумкам моніторингу;
- оцінка результатів та підведення підсумків проекту.

2. Принципи та види соціальної діагностики

Аналіз ситуації проводиться з метою виявлення соціальних проблем як протиріччя між існуючим та таким, що має бути бажаним. Кількість соціальних проблем може коливатися у діапазоні від однієї до кількох, що, в свою чергу, потребує визначення тих проблем, вирішення яких є нагальним у соціально-педагогічній практиці. Це відбувається у процесі соціальної діагностики.

Соціальна діагностика – процес наукового виявлення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків і взаємостосунків у суспільстві, що характеризують його соціально-економічний, культурно-правовий, морально-психологічний, медико-біологічний та санітарно-екологічного стану. В більш вузькому розумінні – це визначення соціальних проблем та їх причин, котрі створюють складні життєві ситуації для індивіда, сім'ї, окремих груп.

Оскільки діагностика носить процесуальний характер, то рівень її ефективності обумовлений певними принципами. Перш за все це *принцип об'єктивності*, сутність якого полягає у правдивому, неупередженому аналізі та оцінці різних соціальних явищ, що виключає як суб'єктивні викривлення в інтерпретації отриманих результатів діагностування (наприклад, стереотипи, упередження, життєвий досвід спеціаліста), так і вплив зовнішніх факторів (наприклад, тиск зацікавлених осіб, начальства, представників засобів масової інформації тощо).

Досить важливо в процесі діагностування дотримуватися *принципу верифікації соціальної інформації*, тобто встановлення її достовірності та перевірки за допомогою інших дослідницьких процедур чи джерел інформації.

В реальній дійсності всі явища та процеси взаємопов'язані й взаємообумовлені. Тому дуже важливо пам'ятати *про принципи системності та комплексного підходу*. Зміст їх полягає в необхідності врахування та аналізу всіх умов та факторів, які сприяли виникненню певної соціальної проблеми чи явища.

Соціальну діагностику в соціально-педагогічній роботі розглядають перш за все як інструмент, котрий дає управлінським органам необхідну інформацію, на основі якої розробляються різні соціальні прогнози та проекти, вивчається громадська думка та морально-психологічний клімат в суспільстві.

Залежно від масштабності соціальної роботи соціальна діагностика може бути реалізована на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях. На **державному рівні** предметом

соціальної діагностики є визначення соціальних проблем на рівні суспільства чи його окремих великих соціально-демографічних груп: дітей, молоді, осіб похилого віку, інвалідів, національних спільнот тощо. В переважній більшості таку діагностику провадять науководослідні установи чи спеціалізовані підрозділи. Наприклад, в Україні соціальну діагностику на державному рівні провадять Інститут соціальних досліджень, Інститут проблем сім'ї та інші установи.

Для **регіонального та місцевого рівнів** соціальної діагностики притаманне вивчення певних соціальних проблем в умовах конкретного регіону, області, міста та селища (наприклад, проблема співжиття представників різних етнічних груп у республіці Крим; проблеми соціального сирітства дітей Івано-Франківської, Чернівецької областей, батьки яких виїхали на заробітки за кордон; проблеми працевлаштування молоді у районних містечках тощо).

Індивідуальний рівень соціальної діагностики – це рівень безпосередньої роботи з конкретною людиною чи групою осіб, які звернулися за допомогою до певних соціальних служб. Головною метою діагностики на цьому рівні стає визначення проблеми клієнта та знаходження правильних засобів для її вирішення. Тому на індивідуальному рівні соціальної діагностики важливим етапом є вивчення особистості клієнта, що здійснюється за допомогою медичних, психологічних, соціально-педагогічних діагностичних процедур.

Соціальна діагностика здійснюється за допомогою певного діагностичного інструментарію, що, в переважній більшості, є сукупністю різних соціологічних та статистичних методів.

Соціологічні методи використовуються у соціальній діагностиці найчастіше з метою збору інформації щодо окремих суспільних проблем та визначення ставлення людей до них. Найбільш розповсюдженими серед них є: спостереження; методи опитування (інтерв'ювання, анкетування, фокусгрупа); методи аналізу документів (традиційний аналіз, контент-аналіз); експертна оцінка.

Спостереження – один з емпіричних методів дослідження, який полягає в безпосередньому та цілеспрямованому сприйнятті оточуючої дійсності. В соціальній роботі воно здебільшого використовується для збору інформації про поведінку конкретної людини чи певної групи.

Опитування – спосіб отримання інформації про суб'єктивний світ людей, їх нахили, судження, мотиви діяльності. Різновидом опитування є інтерв'ю, яке проводиться у формі бесіди по чітко визначеному плану. Вони бувають дистанційні (телефонне інтерв'ю) та очні (безпосереднє спілкування учасників інтерв'ю).

Анкетування – також різновид опитування, що полягає в отриманні інформації шляхом письмової відповіді респондентів на запропонований перелік запитань.

Фокус-група – це групове інтерв'ю, яке проходить у формі групової дискусії і спрямоване на отримання від її учасників “суб'єктивної інформації” про те, як вони сприймають певні суспільні події та явища.

Одним з основних методів одержання конкретного знання про соціальну реальність на основі інформації, зафіксованої в різних документах, текстах масової комунікації, є метод аналізу документів. Він застосовується з метою уточнення або підтвердження результатів опитування та спостереження.

Досить поширеним методом соціальної діагностики є також аналіз соціуму (соціальна паспортизація). Він є необхідним при зборі статистичних даних, за допомогою яких можна охарактеризувати життєву ситуацію населення в певному соціумі. До таких даних відносять кількість дітей та дорослих, людей з особливими потребами, осіб девіантної поведінки, дані про різні типи сімей, об'єкти культурно-освітнього, медичного призначення, соціальні служби різного типу, громадські організації тощо.

Оскільки для соціальної діагностики досить важливим є характеристика певних властивостей та станів соціальних об'єктів, що мають кількісні показники, важливе значення при цьому виді діагностики має метод апрейзерів – спосіб виміру певної властивості об'єкту з використанням трьохзіркової шкали оцінки, де центральний показник виражає середнє значення (рівний нулю, нейтральний), а два інші дають протилежні характеристики досліджуваному об'єкту (“високий” чи “низький”, “позитивний” чи “негативний”, “важливо” чи “не суттєво” тощо) [1, 149].

Сьогодні науковці роблять окремі спроби класифікувати методи соціальної діагностики. Зокрема І.Г.Зайнишев пропонує наступну класифікацію методів соціального діагностування:

- зондажно-інформаційне обстеження (збір даних про інфраструктуру, чисельність, склад і динаміку місцевого населення тощо);
- соціально-історичне обстеження (вивчення історії заселення та освоєння даної території, зміни складу місцевого населення, дослідження його традицій тощо);

- інформаційно-цільовий аналіз різних документів, статей з місцевої та центральної преси, матеріалів електронних засобів інформації, листів, звернень громадян тощо);
- соціальне картографування (аналіз соціально-просторового розподілу і динаміки народжуваності та смертності населення, залежність якості життя від різних природних та соціальних факторів) [2, 27].

Основною метою соціальної діагностики є виявлення соціального змісту чинників, що діють у соціально-економічних, психологічних, правових сферах суспільного життя.

Це дає можливість безпосередньо перейти до процесу проектування, а саме до розробки концепції соціального проекту – основних положень, поданих у певній системі сукупності кінцевих цілей проекту та можливих шляхів їх досягнення.

Зазвичай у концепції проекту обґрунтовуються його актуальність, мета і завдання, зміст можливої діяльності, правові, економічні, організаційні засади проекту, можливі ризики при реалізації проекту, очікувані результати.

Актуальність проекту визначається тим, наскільки значимі для людей, організацій ті проблеми, на вирішення яких спрямовано проект. Тому необхідно точно визначитися:

- чия це проблема (яких цільових груп та соціальних інституцій вона стосується перш за все);
- які її масштаби;
- які ризики існують, якщо проблема не буде вирішена найближчим часом.

3. Вимоги до формулювання мети і завдань проекту

Визначивши, на вирішення якої проблеми спрямований проект, потрібно сформулювати його мету і завдання. При визначенні цілі варто пам'ятати теоретичні засади формулювання цілей будь-якої діяльності. Згідно з ними, ціль (або мета) є ідеальним уявленням про результат майбутньої діяльності. Тобто ціль не є абсолютним передбаченням практичного результату, не ототожнюється з ним повною мірою. Ціль лише відображає міркування розробників проекту щодо того, яким в ідеалі мав би бути результат діяльності. Можна виокремити кілька вимог до формулювання цілі (мети). Вона має бути чіткою, зрозумілою, лаконічною, досяжною в рамках проекту, обов'язково пов'язана з виявленою соціальною проблемою. Своєї конкретності мета набуває в завданнях, оскільки в них визначаються практичні дії, які треба здійснити, щоб вирішити проблем.

Таблиця Критерії для формулювання завдань

Назва критерію	Пояснення
Конкретність	Чи достатньо зрозуміле завдання з позиції того, що, як, коли і де зміниться ситуація
Обчислюваність	Чи піддаються результати виконання завдань якійсь кількісній оцінці
Територіальність	Чи можуть бути реалізовані завдання на певній території
Реалістичність	Чи приведе виконання цих завдань до певних змін та поліпшення ситуації
Визначеність у часі	Чи можуть бути виконані завдання за визначений проміжок часу

При визначенні мети та завдань проекту потрібно уникати слів, які показують процес діяльності (підтримати, посилити, сприяти, координувати, перебудувати тощо). Необхідно використовувати слова, що вказують на завершеність процесу (підготувати, впровадити, організувати, збільшити, виготовити, апробувати тощо).

Мета та завдання проекту є базисом для опису змісту наміченої діяльності в правовому, економічному та організаційному аспектах. Для реалізації окремих проектів необхідне визначення правового поля діяльності. Наприклад, якщо проект реалізує громадська організація, яка планує надавати послуги окремій групі клієнтів, вона має планувати зміст своєї роботи на основі закону „Про соціальні послуги”. Якщо результатом проекту має бути створення нової громадської організації, необхідно

базуватися на положеннях закону „Про об'єднання громадян”. Визначення можливого правового поля діяльності дасть можливість уникнути конфлікту інтересів під час реалізації проекту.

4. Фінансове забезпечення проекту

Фінансове обґрунтування проекту має містити базові розрахунки необхідних коштів, фіксувати їх джерела. При цьому необхідно визначитися чи буде виплачуватися заробітна платня (керівнику, бухгалтеру, виконавцям, залученим спеціалістам тощо), чи проект буде реалізовано на волонтерських засадах. Необхідно з'ясувати чи потребуватимуться кошти на оплату приміщення, користування телефоном, комунальними послугами, електронною поштою; яке обладнання необхідне для вирішення завдань проекту; які кошти треба витратити на видання друкованих матеріалів, проведення семінарів, тренінгів, навчання тощо. Тобто кожен вид діяльності в межах проекту має бути обрахований і відповідати реальним цінам.

Наступним етапом „життєвого циклу” проекту є його планування – встановлення переліку та порядку заходів по реалізації проекту. Тут концепція проекту поєднується з організаційними діями: відбираються заходи у відповідності з завданнями проекту, роботи співвідносяться з наявними ресурсами, визначаються терміни реалізації, виконавці, об'єми фінансування.

Фінансове обґрунтування проекту має містити базові розрахунки необхідних коштів, фіксувати їх джерела. При цьому необхідно визначитися чи буде виплачуватися заробітна платня (керівнику, бухгалтеру, виконавцям, залученим спеціалістам тощо), чи проект буде реалізовано на волонтерських засадах. Необхідно з'ясувати чи потребуватимуться кошти на оплату приміщення, користування телефоном, комунальними послугами, електронною поштою; яке обладнання необхідне для вирішення завдань проекту; які кошти треба витратити на видання друкованих матеріалів, проведення семінарів, тренінгів, навчання тощо. Тобто кожен вид діяльності в межах проекту має бути обрахований і відповідати реальним цінам.

В організаційному обґрунтуванні проекту характеризуються учасники його реалізації та їх функції.

Наступним етапом „життєвого циклу” проекту є його планування – встановлення переліку та порядку заходів по реалізації проекту. Тут концепція проекту поєднується з організаційними діями: відбираються заходи у відповідності з завданнями проекту, роботи співвідносяться з наявними ресурсами, визначаються терміни реалізації, виконавці, об'єми фінансування.

5. Загальна логіка соціального проекту

Узагальнену логіку побудови проекту та її перевірку в зворотньому порядку можна представити у вигляді наступної схеми.

Рис. 1 Логіка побудови проекту

6. Текстове оформлення соціального проекту

Розроблена у процесі проектування проектна пропозиція має відповідне текстове оформлення. Текстовий опис проекту є формою фіксації намічених задумів розробників та робочим документом під час реалізації проекту.

Для підготовки текстового опису проекту організації-грантодавці розробляють аплікаційну форму – перелік питань та завдань, на які потрібно сформулювати чіткі відповіді та дати необхідну інформацію. Аплікаційна форма складається з двох основних блоків: - відомості про організацію, яка подає проект; - текст проекту.

Не існує єдиної уніфікованої аплікаційної форми. Проте у кожній формі є стандартні та додаткові компоненти.

Стандартними компонентами аплікаційної форми є:

- опис проблеми, на вирішення якої спрямовано проект;
- мета та завдання проекту;
- бенефіціарії (цільові групи) проекту;
- опис видів діяльності, які будуть виконані в межах проекту;
- терміни та місце реалізації проекту;
- прогнозовані результати;
- ресурсне забезпечення проекту;
- кошторис витрат.

Додатковими компонентами аплікаційної форми можуть бути:

- які ресурси організація може самостійно забезпечити для реалізації проекту;
- перелік проектів, які раніше реалізовувала організація;
- перелік партнерів організації;
- основні досягнення організації у проектній діяльності;
- можливі ризики для реалізації проекту;
- перспективи підтримки ініціатив, реалізованих під час проекту, по закінченні його фінансування.

Аплікаційна форма може бути представлена в описовому, табличному чи комбінованому варіанті.

АПЛІКАЦІЙНА ФОРМА МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ “ВІДРОДЖЕННЯ”

I. Реєстраційна картка проекту

Назва проекту (речення до 10 слів, що відображає суть проекту)	
Бюджет проекту	
Очікуване фінансування від МФВ	
Термін, протягом якого передбачається реалізувати проект із зазначенням кількості місяців	

Назва організації	
Юридичний статус організації	
Код організації за ЄДРПОУ	
Юридична адреса організації	
Поштова адреса організації	
Телефон, факс, електронна пошта організації, веб-сайт	
Прізвище, ім'я, по батькові керівника організації	

Прізвище, ім'я, по батькові керівника проекту	
Місце роботи, посада керівника проекту	
Адреса для листування з керівником проекту	
Контактні телефони Факс, електронна пошта	

Підпис керівника проекту _____ Дата “ ____ ” _____ 200 р.

Підпис керівника організації _____ Дата “ ____ ” _____ 200 р.

Підпис бухгалтера організації _____ Дата “ ____ ” _____ 200 р.

Місце печатки

II. Зміст проекту

1. АНОТАЦІЯ

[на окремому аркуші]

Анотація до проекту подається за такою схемою:

назва проекту;

назва організації, що подає проект;

у чому полягає актуальність проекту, на розв'язання якої конкретної проблеми його спрямовано;

що конкретно і яким чином передбачається здійснити впродовж терміну реалізації проекту; які результати очікуються від реалізації проекту; до яких донорських організацій цей проект був вже поданий, яку і від кого фінансову підтримку він вже отримав;

які кошти і з яких джерел передбачається використати для здійснення проекту;

які ще організації братимуть участь у реалізації проекту.

Обсяг анотації — не більше однієї сторінки.

2. ОПИС ПРОЕКТУ

а) проблема, на вирішення якої спрямовано проект

Назвіть максимально конкретно проблему в житті суспільства, на вирішення якої спрямовано проект;

Назвіть відомі Вам з офіційних джерел інформації намагання вирішити цю проблему;

Що було зроблено Вами та Вашою організацією щодо теми проекту;

Обґрунтуйте, чому реалізація саме цього проекту сприятиме розв'язанню зазначеної проблеми.

б) мета проекту

в) план реалізації проекту: назви етапу; термін реалізації етапу; опис заходів для здійснення етапу; результати здійснення етапу;

г) необхідні для реалізації проекту ресурси

Хто з працівників Вашої організації безпосередньо братиме участь у реалізації проекту (прізвища, посади)? Яку кваліфікацію вони мають? Що конкретно кожен з них робитиме в межах плану реалізації проекту?

Залучення яких сторонніх фахівців і для виконання якої конкретної роботи передбачено проектом?

Яку частину коштів загального бюджету проекту вже одержано з інших джерел (перераховано на рахунок організації на цільову підтримку проекту або гарантовано сплатити)?

Яку частину коштів і з яких джерел очікується отримати?

Якщо проектом передбачається придбання обладнання, обґрунтуйте потребу в ньому. Обґрунтування має спиратися на кількісні показники характеристик устаткування і обсягів передбачуваних робіт.

Де передбачається розташувати обладнання, придбане для проекту?

Яким чином використовуватиметься обладнання, придбане за грантом від МФВ, після завершення терміну реалізації проекту?

д) **результати реалізації проекту** короткотривалі та довготривалі наслідки реалізації проекту; схема поширення та практичного застосування результатів реалізації проекту; кількість осіб та / або організацій, що матимуть практичну користь від реалізації проекту.

Поради з підготовки бюджету

Орієнтовна схема бюджету [далі див.книжку](#)

Питання та завдання для самоконтролю

1. Що таке „життєвий цикл” проекту?
2. Які існують види соціальної діагностики?
3. Перелічить методи соціальної діагностики.
4. Охарактеризуйте вимоги до формулювання мети і завдань проекту.
5. Що необхідно враховувати при розробці видів діяльності в межах проекту?
6. Що таке апікаційна форма?
7. Які основні складові апікаційної форми?
8. Яких типових помилок слід уникати при текстовому оформленні проекту?

Література

1. Богоявленська Ю.В. Проектний аналіз. Навч. Посіб.- К., 2004. – 336с.
2. Луков В.А. Социальное проектирование: Учеб. пособие. – 3-е изд. – М.: Флинта, 2003. – 240с.
3. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів / О.О.Яременко, О.Р.Артюх, О.М.Балакірева та ін. – К.:ДЦССМ, 2002. – 132с.
4. Никончук А.С. Социально-педагогический проект: просто о сложном. // Социально-педагогическая работа. Часопис. - №1. – 2000. – С.45-54.
5. Плышевский В.Г. Прогнозирование, проектирование и моделирование в социальной работе. – М.: Социально-технологический институт МГУС, 2001. – 95с.
6. Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник / За ред. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.

Статті видатків	Очікуване фінансування від МФВ	Отримане фінансування проекту з інших джерел (обов'язкове подання документів, що підтверджують фінансування)	Загальна сума за статтями бюджету
Оплата праці			
Обладнання			
Матеріальне забезпечення			
Відрядження			
Інші витрати			
РАЗОМ:			